

A HT-1080Z iskolaszámítógép összekapcsolása a külvilággal 2.

Dr. Bagány Mihály fizikus

Kapcsolat a digitális be/kimenetek keresztül

Az előzőekben jelek kiadására egy olyan csatlakozót használtunk, amely eredendően más célra készült. A számítógép külvilághoz történő csatlakoztatása az eddigiekben tárgyaltaknál sokkal könnyebben és sokrétűbben valósítható meg a közvetlenül erre a célra készített két, 8 bites digitális be/kimeneten keresztül. Ennek 20 érintkezős csatlakozója hátulról nézve a számítógép jobb alsó részén található. A két, 8 bites be/kimenetet a továbbiakban A és B csatornának vagy kapunak (port) nevezzük.

Mindkét csatorna működhet kimenetként, bemenetként, vagy az egyik ki-, a másik bemenetként. A csatornák üzemmódjának kiválasztása az OUT 31,7: OUT 30,D utasításokkal történik a 2. táblázat szerint.

Mint látható, csak a két, legnagyobb helyértékű bit számít (B6 és B7), a maradék hat bittel a hanggenerátor keverője vezérelhető. A kívánt üzemmód kiválasztása után a vezérlést az

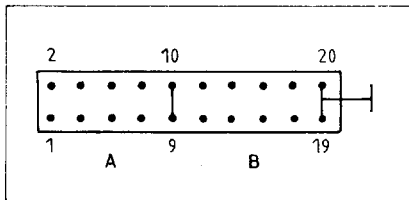
A csatornára az OUT 31,4, a B csatornára az OUT 31,15

utasítással adhatjuk át.

Miután a vezérléssel kiválasztottuk valamelyik csatornát, ha az kimenetként működik, a K kimenő jelet (értéket) az OUT 30 K utasítással ($0 \leq K = 255$ és egész) adhatjuk ki a portra, ha bemenetként, akkor az I = INP (30) utasítással olvashatjuk be a porton levő értéket. Alapállapotban mindkét csatorna összes bitje — függetlenül attól, hogy ki-, vagy bemenetként működik-e — magas szinten van. (A magas szint kb. 4,5 V, az alacsony 0 V.)

A 4. ábrán feltüntettük a digitális be/kimenetek csatlakozójának láb kiosztását (a bedugás felől, kívülről nézve). A lábak osztása mindkét irányban 2,54 mm (HONDA MFC-20 PM típusú csatlakozó).

Az összekötött 19-20-as láb test, a szintén összekötött 9-10-es láb-

4. ábra

ról a programozható hanggenerátor jele vehető ki (0,5 V-os négyszögjel).

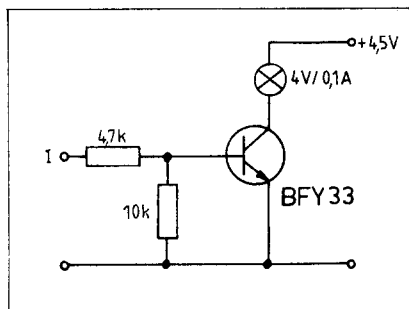
A láb kiosztás és a csatornán levő számérték bitjei közti kapcsolat a 3. táblázatban található.

Valamely láb alacsony vagy magas szintjét voltmérővel vagy az 5. ábrán látható logikai szintjelzővel állapíthatjuk meg. Tranzisztorként bármilyen, kb. 0,5 A kollektoráramú NPN típus megfelel.

Mérés előtt testeljük össze logikai szintjelzőnket a számítógéppel (pl. a 2. magnócsatlakozó 2-es, vagy a digitális be/kimenet 19-20-as lábain keresztül), majd az I pontra kötött hajlékony szigetelt vezeték végét érintsük a vizsgált lábhoz: ha az magas szinten van, a lámpa világít, ha alacsony szinten, nem világít.

Az eddigiek gyakorlására és jobb megértésére nézzünk néhány példát.

A 4. program a következőket

5. ábra

tudja: mindkét csatornát beolvasásra állítja, majd először az A, utána a B csatornáról beolvasott értéket decimálisan és binárisan kiírja a képernyőre. Beírva és elindítva a programot a képernyőn 255 és ennek bináris alakja, 1111111 jelenik meg. Ha ezután egy hajlékony vezetékdarab (30-40 cm-es) egyik végét letesteljük (lásd fent), a másik végével pedig egyenként rálépünk az A, illetve a B csatorna csatlakozó lábaira, megfigyelhetjük a 3. táblázat szerinti láb kiosztást. Ha pl. a 15-ös és a 17-es lábakat egyszerre testeljük le, a B csatornáról beolvasott érték $95 = 0101111$.

Az 5. program mindkét csatornát kimenetként működteti. Indítsuk el a programot és válasszuk ki a működtetni kívánt csatornát, majd a „” billentyűt ismételtelen nyomjuk meg: ezzel 2 egész kitevős hatványait állítjuk elő. A pillanatnyi hatványérték decimális és bináris alakban megjelenik a képernyőn, ugyanakkor a kiválasztott kapura is kiadódik ez az érték. Mivel 2 egész kitevős hatványai bináris alakjában mindig csak egy bit különbözik zérustól, ezért az 5. ábrán látható logikai szintjelzővel kikereshetjük az éppen magas szinten levő lábat, azaz a 3. táblázat szerinti láb kiosztást tanulmányozhatjuk ismét.

Ezek után bemutatunk még néhány programot amelyekkel közismert, egyszerű, gyakorlati jellegű vezérlési, mérési problémákat oldunk meg.

Közlekedési lámpa

Talán a legegyszerűbb közlekedési lámparendszer az, amelyik két, egymásra merőleges út kereszteződésénél irányítja a csak egyenes irányban haladó járművek forgalmát.

A 6. programmal egy ilyen, $2 \times 3 = 6$ lámpából álló rendszer működését vezérelhetjük. A program-

2. táblázat

D decimális	D bináris	A csatorna	B csatorna
0-63	00XXXXXX	Bemenet	Bemenet
64-127	01XXXXXX	Kimenet	Bemenet
128-191	10XXXXXX	Bemenet	Kimenet
192-255	11XXXXXX	Kimenet	Kimenet

3. táblázat. A digitális be/kimenetek láb kiosztása

N decimális	N bináris	A csatorna láb kiosztása	B csatorna láb kiosztása
$2^0 = 1$	00000001	2	12
$2^1 = 2$	00000010	1	11
$2^2 = 4$	00000100	4	14
$2^3 = 8$	00001000	3	13
$2^4 = 16$	00010000	6	16
$2^5 = 32$	00100000	5	15
$2^6 = 64$	01000000	8	18
$2^7 = 128$	10000000	7	17

4. PROGRAM

```

10 CLS: DEFINT B,D,I,J,K
20 PRINT TAB(16) "RESOLVAS AZ <A> ES <B> KAPUROL"
30 PRINT@ 2*64+15,"DECIMALIS": PRINT@ 2*64+30,"BINARIS"
40 PRINT@ 4*64,"<A> CSATORNA:": PRINT@ 6*64,"<B> CSATORNA:"
50 OUT 31,7: OUT 30,0: REM MINDKÉT KAPU REMENSTKENT MUKODIK!
60 OUT 31,14: K=4: GOSUB 80
70 OUT 31,15: K=6: GOSUB 80: GOTO 60
80 D=INT(31): PRINT@ K*64+18,D: J=256
90 FOR I=7 TO 0 STEP -1: REM DEC - BIN KONVERTER
100 J=J/2: B=D/J: M=D-B*J: D=M: IF B=0 THEN B=48 ELSE B=49
110 POKE 15397+K*64-I,B: NEXT I: RETURN
    
```

5. PROGRAM

```

10 CLS: DEFINT B,D,I,J: OUT 31,7: OUT 30,255
20 PRINT TAB(16) "KIIRAS AZ <A> VAGY A <B> KAPURA"
30 PRINT TAB(20) "AZ OUT 30,N UTASITASSAL": N=1/2
40 PRINT: PRINT "AZ <A> VAGY A <B> KAPUT AKARJA MUKODTETNI?"
50 C$=INKEY$
60 IF C$="A" THEN OUT 31,14 ELSE IF C$="B" THEN OUT 31,15 ELSE 50
70 PRINT@ 5*64+15,"DECIMALIS": PRINT@ 5*64+30,"BINARIS"
80 PRINT: PRINT C$+"-KAPU": PRINT: PRINT
90 PRINT "NYOMJA LE A <> VAGY A <,> BILLENTYUT!"
100 I$=INKEY$
110 IF I$="." THEN N=N*2 ELSE IF I$="," THEN N=N/2 ELSE 100
120 IF N<1 OR N>128 THEN 10 ELSE OUT 30,N: PRINT@ 7*64+18,N
130 J=256: D=N: FOR I=7 TO 0 STEP -1: REM DEC-BIN KONVERTER
140 J=J/2: B=D/J: M=D-B*J: IF B=0 THEN B=48 ELSE B=49
150 POKE 15845-I,B: NEXT I: GOTO 100
    
```

6. PROGRAM

```

10 CLS: DEFINT B,I,J,K,L,N,P,Q,S,X,Y
20 PRINT TAB(7) "KOZLEKEDESI LAMPA"
30 OUT 31,7: OUT 30,255: OUT 31,14: OUT 30,0: K=15360
40 FOR X=64 TO 83: SET(X,12): SET(X,24): NEXT X
50 FOR X=106 TO 127: SET(X,12): SET(X,24): NEXT X
60 FOR X=66 TO 124 STEP 4: SET(X,18): SET(X+1,18): NEXT X
70 FOR Y=0 TO 11: GOSUB 350: NEXT Y: FOR Y=25 TO 41: GOSUB 350: NEXT Y
80 FOR Y=0 TO 40 STEP 2: SET(94,Y): SET(95,Y): NEXT Y
90 K(1)=25: K(2)=33: K(3)=17: K(4)=19: K(5)=11: K(6)=12: K(7)=10
100 K(8)=26: L(1)=00: L(2)=83: L(3)=90: L(4)=80: L(5)=83: L(6)=90
110 FOR I=1 TO 3: J=I-1: A(I)=K+614-2*J: A(I+3)=K+631+64*J
120 B(I)=K+248+2*J: B(I+3)=K+231-64*J: NEXT I
130 PRINT@ 128,"A LAMPAK ES BEKOTESUK ELLENORZESE": I=-1
140 PRINT@ 14*64,"ELORE-LEPTETES A <SPACE> BILLENTYUVEL!";
150 PRINT@ 15*64,"HA MINDEN RENDBEN VAN, <I> ";
160 E$=INKEY$: IF E$=" " THEN 170 ELSE IF E$="I" THEN 180 ELSE 160
170 I=I+1: N=2[I+.2:GOSUB 360:IF I<5 THEN 160 ELSE I=-1: GOTO 160
180 GOSUB 390: GOSUB 400: PRINT@ 128,"UZEMMOD KIVALASZTAS";
190 PRINT@ 14*64,"NORMAL UZEM: <N>, VILLOGO SARGA: <V>";
200 U$=INKEY$: IF U$="N" THEN 240 ELSE IF U$="V" THEN 210 ELSE 200
210 GOSUB 400
220 FOR N=2 TO 16 STEP 14: GOSUB 390: PRINT@ 128,"VILLOGO SARGA";
230 GOSUB 360: FOR T=0 TO 100: NEXT T: NEXT N: GOTO 220
240 GOSUB 390: GOSUB 400: PRINT@ 130,"NORMAL UZEM";
250 PRINT@ 15*64,"IRJA BE AZ EGYES FAZISOK IDBJET S-BAN!";
260 FOR I=1 TO 8: N=K(I): GOSUB 360: GOSUB 410: NEXT I
270 GOSUB 400: PRINT@ 14*64,"MINDEN ADAT JO? <I/N?>";
280 C$=INKEY$: IF C$="I" THEN 310 ELSE IF C$="N" THEN 290 ELSE 280
290 GOSUB 400: PRINT@ 14*64,"HANYADIK ADAT HIBAS?": INPUT I
300 N=K(I): GOSUB 360: GOSUB 400: GOSUB 410: GOTO 270
310 GOSUB 400
320 FOR I=1 TO 8: N=K(I): GOSUB 360: PRINT@ 57,I;
330 FOR T=0 TO 300*T(I): NEXT T: NEXT I: GOTO 320
340 REM xxxxx SZUBRUTINOK
350 SET(82,Y): SET(83,Y): SET(106,Y): SET(107,Y): RETURN
360 S=N: OUT 30,S: P=64: FOR Q=6 TO 1 STEP -1: P=P/2
370 B=S/P: M=S-B*P: S=M: IF B=0 THEN B=32 ELSE B=L(Q)
380 POKE A(Q),B: POKE B(Q),B: NEXT Q: RETURN
390 FOR P=15488 TO 15520: POKE P,32: NEXT P: RETURN
400 FOR P=16256 TO 16383: POKE P,32: NEXT P: RETURN
410 PRINT@ 14*64,I; ". FAZIS=": INPUT T(I): PRINT@ 906," ";
420 PRINT@ 64*(I+3),I; ". FAZISIDO=": T(I): RETURN
    
```

7. PROGRAM

```

10 CLS: DEFINT A,H,I,K,L,N,P,Q,R,S,T: CLEAR 10000
20 PRINT TAB(24) "MORZEJEL GENERATOR"
30 PRINT@ 7*64+20, "1/4 PERC TUBBISZET KEZEK!"
40 FOR H=1 TO 5: READ I,A: OUT 51,I: OUT 30,A: NEXT H
50 REM xxxxx A MORZEJELBEK ASC KODJAINAK BECOTTESE A RAL-BA
60 FOR I=20000 TO 21000: POKE I,0: NEXT I
70 FOR H=1 TO 46: READ L: L=LEN(B$): FOR I=1 TO L
80 K=ASC(MID$(B$,I,1)): IF K<45 THEN 90 ELSE K=95
90 K(I)=K: NEXT I
100 FOR I=2 TO L: POKE 20000+I+7*K(I),K(I): NEXT I: NEXT H
110 CLS: INPUT "AZ ADAS SEBESSEGE KARAKTER/PERC-BEN=": T
120 IF T<1 OR T>300 THEN 110 ELSE T=75/T: TA=0: TI: TS=5000
130 CLS: PRINT "NYOMJA MEG A <SPACE> BILLENTYU, MAJD IRJA BE"
140 PRINT "A KODOLANDO KARAKTEREKET (MAX. 190)!" : PRINT
150 PRINT "TORLES-UTRAKEDDES/PUFFEREIT UZEM: <-E>!"
160 X$=INKEY$: IF X$="" THEN 160 ELSE CLS: P=15359: Q=15551: Q$=""
170 B$=INKEY$: IF B$="" THEN 170 ELSE IF B$="." THEN 180
180 IF B$="," THEN 210 ELSE Q$=Q$+B$
190 IF P>15549 OR Q>15575 THEN 200 ELSE GOSUB 240: GOTO 170
200 REM xxxxx PUFFEREIT UZEM
210 CLS: P=15359: Q=15551: L=LEN(Q$): FOR I=1 TO L
220 B$=MID$(Q$,I,1): GOSUB 240: NEXT I: GOTO 170
230 REM xxxxx SZUBRUTINOK
240 IF B$=" " THEN 250 ELSE 260
250 P=P+1: Q=Q+1: POKE P,32: POKE Q,32: FOR S=0 TO 0: NEXT S: RETURN
260 K=ASC(B$): FOR N=2 TO 7: K(N)=PEEK(20000+I+7*K)
270 IF K(N)=0 THEN 280 ELSE NEXT N
280 P=P+1: POKE P,K: FOR R=2 TO N-1: Q=Q+1: POKE Q,K(N)
290 OUT 30,255: OUT 31,8: OUT 30,15: IF K(R)=45 THEN T=TI ELSE T=TA
300 FOR S=0 TO T: NEXT S: OUT 30,0: OUT 51,14: OUT 30,0
310 FOR S=0 TO TI: NEXT S: NEXT R: Q=Q+1: POKE Q,32: RETURN
320 REM xxxxx ADATOK
330 DATA 0,100,1,0,7,254,0,0,14,0
340 DATA "A.-","B.-","C.-","D.-","E.-","F.-","G.-"
350 DATA "H.-","I.-","J.-","K.-","L.-","M.-","N.-"
360 DATA "O.-","P.-","Q.-","R.-","S.-","T.-","U.-"
370 DATA "V.-","W.-","X.-","Y.-","Z.-"
380 DATA "1.-","2.-","3.-","4.-","5.-"
390 DATA "6.-","7.-","8.-","9.-","0.-"
400 DATA "A.-","B.-","C.-","D.-","E.-","F.-"
410 DATA "G.-","H.-","I.-","J.-","K.-","L.-"
    
```

4. táblázat. Lábkiötés a közlekedési lámpához

Lámpa	I. lámpasor		II. lámpasor	
	bit	láb	bit	láb
P: piros	2 ⁰ =1	2	2 ³ =8	3
S: sárga	2 ¹ =2	1	2 ⁴ =16	6
Z: zöld	2 ² =4	4	2 ⁵ =32	5

5. táblázat. Közlekedési lámparendszer fázisai

Fázis	I. lámpasor	II. lámpasor	N
1.	P	P-S	2 ⁰ +2 ³ +2 ⁴ =25
2.	P	Z	2 ⁰ +2 ⁵ =33
3.	P	S	2 ⁰ +2 ⁴ =17
4.	P-S	S	2 ⁰ +2 ¹ +2 ⁴ =19
5.	P-S	P	2 ⁰ +2 ¹ +2 ³ =11
6.	Z	P	2 ² +2 ³ =12
7.	S	P	2 ¹ +2 ³ =10
8.	S	P-S	2 ¹ +2 ³ +2 ⁴ =26
9.	S	—	2 ¹ =2
10.	—	S	2 ⁴ =16

hoz kapcsolódó „hardware” nagyon egyszerű: az 5. ábra logikai szintjelzőjét építsük meg 6 példányban és két-két lámpát fessünk pirosra, sárgára, ill. zöldre, majd ezeket szereljük fel valamilyen állványra. Lámpák helyett természetesen színes LED-eket is

használhatunk 270 Ω-os ellenállásokkal a pozitív tápra kötve.

A lámpákat a kimenetként üzemelő A csatorna első hat bitjével vezéreljük a 4. táblázat szerinti lábkiosztásnak megfelelően.

Ennek a 2×3 lámpás rendszernek közlekedési szempontból $8 + 2 = 10$ fázisa, világítási állapota van (5. táblázat). Az első 8 fázis a „normál üzem” állapotait jelöli (természetesen ezek közül némelyik ki is maradhat). A 9., 10. fázissal valósítható meg a „villogó sárga” üzemmód.

Az 5. táblázat utolsó oszlopában a megfelelő fázisállapot (a kívánt világító — nem világító lámpakombináció) létrehozásához szükséges, az OUT 30,N utasítással az A kapura kiadott decimális érték és származtatása található.

A 6. program működéséről röviden csak a következőket érdemes elmondani. Először írjuk be a programot, majd a 4. táblázat és a 4. ábra szerint csatlakoztassuk a 6 darab lámpaáramkört a digitális be/kimenetekhez. Indítsuk el a programot és a betűköz (SPACE) billentyű ismételt lenyomásával ellenőrizzük a 6 lámpát: a bekötés és az áramkör jó, ha a képernyőn megjelenő jelzésnek megfelelő lámpa világít. Ha mindent rendben találtunk, nyomjuk meg az „I” billentyűt, majd válasszuk ki az üzemmódot: normál üzem: „N”, villogó sárga: „V”. Villogó sárga esetén a

két sárga lámpa felváltva világít kb. 0,5 s-os periódusidővel. Ha a normál üzemet választjuk, először be kell írunk az egyes fázisok időtartamát, másodpercben, majd a gép ennek megfelelő ritmusban vezérli a 6 lámpát. Az egész folyamat a képernyőn megjelenő stilizált útkeresztződés „lámpáin” is követhető.

Ha van türelmünk és a 4. ábrán látható kapcsolást 16 példányban elkészítjük, igen változatos futófénysort állíthatunk össze. (A fénysor vezérléséhez többek között felhasználhatjuk a véletlenszám-generátort.)

Morzejel-generátor

A 7. program 26 betűből, 10 számjegyből és 10 egyéb jelből álló jelkészlet morzecsoportjait állítja elő, kiírja azokat és ugyanakkor megszólaltatja a számítógép hangszóróján, továbbá a kimenetként működő A csatorna összes bitje 1 amíg a jelcsoport elemei (ti-tá) szólnak és 0, ha nem szólnak. A hangcsatorna kimenetéről (az összekötött 9–10-es láb) hangfrekvenciás végerősítő hajtható meg, vagy rádióadó jele modulálható. Rádióadó vezérlésére az A csatorna kimeneti pontjai is felhasználhatók. A program két üzemmódban dolgozhat.

1. Folyamatos üzem

Ekkor a gép kiírja a képernyőre az éppen lenyomott karaktert, majd generálja, kiírja és megszólaltatja az ennek megfelelő morzejelet.

2. Pufferelt üzem

A „@” billentyű lenyomására egyenként kiírja az addig begépelte karaktereket, továbbá előállítja, kiírja és megszólaltatja a karaktereknek megfelelő morzejelet.

A program elindítása után kb. 16 másodpercet várni kell. Ezután írjuk be az adás sebességét karakter/perc egységben, nyomjuk le a szóköz-billentyűt és már gépelhetjük is az adni kívánt szöveget.

Ez a BASIC program jól felhasználható a morze-abc tanulására, tanítására. A program által kezelt karakterek száma egyszerűen növelhető vagy csökkenthető: a 70-es sorban induló „H” változójú ciklus felső határát (esetünkben 46) kell hozzáigazítani a DATA-ban levő stringek számához.

Ezen feladat fordítottja, morzejelek visszakódolása is elvégezhető gépünkkel, de ennek a programnak egyes részeit a hatékonyabb, gyorsabb futás érdekében már célzerű gépikódú szubrutinként megírni. Erre most nem térünk ki.

(Folytatjuk)

Servintern ISZ KÖZPONTI IRODA:

Budapest VII.

Landler Jenő u. 26.

Levélcím: Budapest, Pf. 18. 1406

Tel.: 227-496, 425-932, 429-564

Telex: 22-6801

IKA JANKE-KUNKEL, Staufen (NSZK)

laboratóriumi készülékek szervize.

Vállaljuk továbbá hazai és import

ELEKTROMOS, ELEKTRONIKUS, NUKLEÁRIS és ANALITIKAI

készülékek és berendezések, TPA számítógépek és AKKUMULÁTORTÖLTŐK

javítását és karbantartását, valamint furatgalvanizálást, nyomtatott áramköri lemezek gyártását és beültetését alkatrészekkel.